

Visoko šolstvo in okrevanje evropskega gospodarstva

Janez ŠKRLEC

V okviru danskega predsedovanja Svetu Evropske unije je potekal redni posvet najvišjih uradnikov za visoko šolstvo v Evropski uniji (Köbenhavn, 2. in 3. april), ki je bil namenjeno razpravi o vlogi visokega šolstva (v nadaljevanju: VŠ) pri okrevanju evropskega gospodarstva. Danci so izpostavili, da ima visoko šolstvo vitalno vlogo pri iskanju izhodov iz krize, zlasti pri spodbujanju rasti in zaposlovanja. Vprašanje pa je, kako naj visoko šolstvo ob upoštevanju avtonomnosti znanosti in institucionalne neodvisnosti čim bolj vpliva na uresničevanje Strategije EU 2020 za pametno, vzdržno in vključujočo rast.

Ekonomika in politika visokega šolstva

Trenutna gospodarska in finančna kriza je v Evropi močno prizadela VŠ, pri čemer vzbujajo skrb proračunski primanjkljaji (samo dve državi EU sta lani povečali proračun za VŠ) ter nizka stopnja gospodarske rasti in naraščajoča brezposelnost. Od leta 2008 narašča brezposelnost zlasti med mladimi. Januarja 2012 je dosegla 22,3 %. Visokošolski diplomanti so glede na ostale družbene skupine najmanj podvrženi brezposelnosti (leta 2010 je bilo brezposelnih 5,4 % diplomantov, medtem ko je bilo brezposelnih s srednjo izobrazbo že 8,7 %). Učinki brezposelnosti so za družbo in zlasti

Janez Škrlec, inž., Obrtno-podjetniška zbornica Slovenije, Ljubljana

za mlade izredno škodljivi, še zlasti, če jih opazujemo dolgoročno, hkrati s procesom staranja prebivalstva. Demografski padec evropske populacije je bil v razpravi označen kot veliko večja in hujša nevarnost evropskemu VŠ, kot ga lahko zaznamo z današnje perspektive. Po predvidevanjih naj bi leta 2020 potrebovalo visokošolsko izobrazbo 34 % zaposlenih. Danes jih ima v Evropi visokošolsko izobrazbo le 26 %, medtem ko je takšnih v ZDA 41 %, na Japonskem 44 % in 50 % v Kanadi. Skrb vzbuja to, da je pomemben delež diplomantov brez službe. Zato so pred visokošolskimi institucijami veliki izzivi, saj se bodo morale bolj osredotočiti na tista znanja in veščine, ki lahko bolj prispevajo k izhodu iz krize. Ni res, da samo kapital privlači talente, vedno bolj tudi talenti privlačijo kapital.

Uresničevanje strategije EU 2020 je možno le z večjo osredotočenostjo držav članic EU na krepitev VŠ, ki mora biti deležno večje politične pozornosti. Tudi Evropska komisija želi v prihodnje postaviti VŠ bližje središču evropske politike. Morda je predlog Evropske komisije za osemdesetodstotno povečanje sredstev (predlog: 19 milijard evrov) programa »Erasmus za vse« prvi znak strateškega premika VŠ. Nobenega dvoma namreč ni, kar so v razpravi izpostavljali najvišji predstavniki Evropske komisije, da sta človeški kapital in produktivnost neposredno povezana. Ekonometriki pa so to zvezo tudi empirično potrdili. Po podatkih OECD je namreč javna korist štirikrat večja od stroškov VŠ. Zlasti vlaganja v kakovost imajo večje učinke kot vlaganja v obseg VŠ. Samo kakovostno izobraženi ljudje lahko največ prispevajo k izhodu iz trenutne gospodarske krize.

Pri boljši izkoriščenosti človeških potencialov lahko evropsko VŠ še ogromno naredi. EU je še daleč pred 40-odstotnim deležem prebivalstva z visokošolsko izobrazbo, kot velja cilj EU 2020. Pri tem je odprtih še veliko problemov. Med drugim tudi vprašanja o tem, kakšne diplomante potrebujemo, kako jih bomo plačali, kako bo njihovo znanje prispevalo k družbenemu razvoju ter kako se bomo ob zmanjševanju evropske populacije spoprijemali z vse večjo internacionalizacijo, saj Azija postaja vroča destinacija tudi za tuje študente.

V tej razpravi so bila pomembna tudi opozorila o (pre)velikem osipu med prvim in drugim letom študija ter o nujnosti oblikovanja pozitivnih ukrepov za zmanjšanje »izgubljenih« študentov. Hkrati pa je izven visokošolskih institucij tudi veliko talentiranih posameznikov, ki bi za vstop v visokošolsko okolje potrebovali fleksibilnejše učne poti, kot jih danes zagotavlja večina sistemov VŠ.

Da je pri ukrepih za izhod iz krize potrebno na področju VŠ ustvariti ravnotežje med kratkoročnimi ukrepi in dolgoročno rastjo, so se strinjali vsi razpravljavci. Države morajo zagotoviti primeren okvir za uspešno delovanje VŠ, medtem ko so visokošolske institucije odgovorne za izvajanje njihovih institucionalnih strategij, zlasti za poučevanje, raziskovanje, inoviranje in za večje sodelovanje z družbo.

Vpetost v regionalni razvoj

Kakovost in relevantnost znanja sta strateško najpomembnejši temi evropskega VŠ, ki se lahko razvijata le v simbolnem trikotniku znanja, se

pravi v interakciji med poučevanjem, raziskovanjem in podjetništvom oziroma družbo nasploh. Univerze in visokošolske institucije nimajo ključne vloge le pri ustvarjanju, temveč tudi pri prenosu znanja. In znanje je družbeno konstruirano, se pravi, da ne nastaja izolirano od družbenih procesov.

Ob razpravah o ukrepih ob finančni krizi se moramo zavedati globalnega konteksta, kjer je inovacijski razkorak med Evropo ter ZDA, Japonsko ter hitro se razvijajočimi gospodarstvi vedno večji. Tudi zato mora biti VŠ bolj povezano z regionalnim in nacionalnim razvojem. Enega od boljših primerov tovrstnega povezovanja lahko vidimo na Finskem. Obstaja pa tudi cela kopica evropskih dokumentov, ki poudarjajo nujnost in nakazujejo večjo vpetost univerz v regionalni razvoj. V Københavnu je več razpravljavcev izpostavilo, da bi univerze morale biti večji spodbujevalec regionalnega razvoja in da je v visokošolskih politikah premalo dimenzij regionalnega in prostorskega razvoja. Politike

s področij VŠ, znanosti in prostora so med seboj premalo koordinirane. Univerze, pa tudi vlade bi morale v večji meri uporabljati koncept regionalne pametne politike (»smart specialisation«), ki temelji na primerjalnih prednostih regij ter njihovem partnerskem sodelovanju. Zato bi se morale univerze še bolj odpreti dialogu s civilno družbo, tudi pri oblikovanju študijskih kurikulumov in iskanju zaposlitvenih možnosti za svoje diplomante. Pogosto izpostavljena t. i. »tretja naloga« univerz, poleg poučevanja in raziskovanja tudi sodelovanje z družbo, postaja sestavni del visokošolskega procesa poučevanja in raziskovanja.

V razpravi so študentje izpostavili, da se veliko visokošolskih politik in institucij premalo zaveda, za koga sploh so in za kaj je VŠ. Študentje so

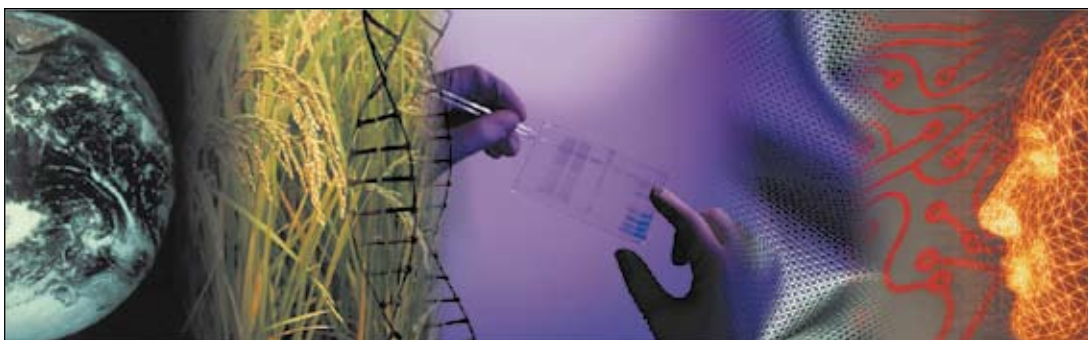
izpostavili potrebo po večji motiviranosti in zagnanosti VŠ, vpetosti v regionalno in lokalno okolje, podpori študentom in takšnemu študiju, ki bi bil osredotočen na študenta, pa naj se to bere še tako nenavadno. V razpravi se je pokazalo, da mora skrb za zaposlovanje diplomantov vedno bolj prehajati na pleča in odgovornost univerz samih. Čeprav nimamo zadovoljivega kazalca za merjenje uspešnosti zaposlovanja diplomantov, je to vedno pomembnejši kriterij za določanje ugleda (financiranja?) posameznih univerz.

Kakovost in relevantnost v sodelovanju z inovativnostjo in podjetnostjo

Aktualne razprave o kakovosti in relevantnosti VŠ poudarjajo procese

stvo med akademskim in poslovnim svetom lahko ključno za nadaljnji razvoj podjetništva, je v Københavnu dokazoval predstavnik podjetniške skupine Volvo, ki je vključena v evropsko omrežje inGenious, ki spodbuja mlade k izobraževanju za znanost in specifične kariere. Takšno sodelovanje lahko prispeva k celovitejšemu razumevanju sprememb, ponuja možnosti razreševanja težav v vsakdanjih praksah, informira potencialne zaposlovalce o različnih znanstvenih vsebinah in metodah dela, ponuja različne perspektive ipd. Čeprav nihče dejansko ne ve, kakšna znanja bomo potrebovali v prihodnosti, je tovrstno partnerstvo lahko odličen spodbujevalec razvoja.

Sodelovanje med akademskim in poslovnim svetom je vsakdanja



Tehnologije prihodnosti

oblikovanja študijskih programov, poučevanja, učnih metod in rezultatov študija. Ključno vprašanje je, kako v študijskih kurikulumih zagotoviti takšno interaktivno učno okolje z družbo in spodbuditi razvoj specifičnih znanj, veščin in transverzalnih kompetenc, ki jih potrebujejo potencialni zaposlovalci. Pomemben je proces kreiranja študijskih programov, v katerem bi visokošolske institucije morale v večji meri sodelovati z družbenim okoljem in upoštevati specifične družbene potrebe pri definiranju učnih izidov.

Evropska družba in gospodarstvo se zelo hitro spreminjata. VŠ se mora pripravljati na takšne zaposlitvene profile, ki jih še ni in jih nikoli ni bilo. Na primer: na Finskem je večina novih zaposlitev v podjetjih, ki so stara manj kot pet let. Da je zato partner-

praksa tudi na Finskem. Predstavniki helsinške univerze Aalto so predstavili svoje »factories«, ki spodbujajo nove oblike sodelovanja z okoljem, kjer akademske skupine, raziskovalci in študenti delajo skupaj s podjetji in širšim okoljem. Tako nastalo znanje prehaja nazaj v pedagoški proces in krepi študente z novimi znanji in sposobnostmi, ki so potrebne na trgu delovne sile.

V tem kontekstu je ključna naloga Evropske komisije na področju VŠ krepiti in braniti pozicijo javnega financiranja VŠ v Evropi ter osredotočiti investiranje na ključna področja rasti. Reforme VŠ morajo povečati vlogo in učinkovitost VŠ. Vlaganje v VŠ ni financiranje za ljudi v visokem šolstvu, temveč je financiranje družbe, njenega razvoja.